

Tkalcovský stezník

Vítejte! Nacházíte se na Tkalcovském stezníku. Chceme Vás zde seznámit se životem obyvatel v minulosti, se zajímavými místy v okolí a také s tím, jak okolní pozoruhodná krajina ovlivnila umělce, že ji ve svých dílech nezapomenutelně zachytili. Nabízíme i ukázkou místního nářečí a zpracování jedné z pověstí.

Neklademe si za cíl uvést všechny autory, neboť jejich počet je příliš velký, ať se jedná o literáty, etnografy a výtvarné umělce.

Máte-li zájem navštívit skalní bludiště Bledne Skaly (Bor, lidově dříve také Wilcze Doly, Divoké důry), stačí odbočit a vydat se vzhůru po žluté turistické značce. Skalní bludiště pro veřejnost objevil, zpřístupnil a od roku 1850 v něm provázel Daniel Ducháč, hostinský z blízké Bukoviny.

Na konci školního roku (27. 7. 1895) navštívili žáci 1. a 2. třídy machovské školy na svém školním výletě „Bor a jeho znamenité skály a sluje.“ Kromě tří členů učitelského sboru a katechety P. Sigismunda Boušky se výletu zúčastnil i Jaroslav Petr, „poměrně, trochu nachýlený blondýn, s vlasy na ježka sčesanými, s plavou štětkou a natočeným knírem, skřípce na černé šňůrce u vesty, 33letý dosud mládenec.“

Výletníci se zapsali do pamětní knihy turistů v hostinci Daniela Ducháče na Bukovině. Zápis obsahoval i verše, ve kterých Jaroslav Petr „zapomněl, že před chvílí velebil znamenité skály a sluje a zhanobil prušácký výrobek slánského pivovaru“.

BĚDNE SKALY (asi 860 m n. m.) jsou skalní labyrint na vrcholku Boru. Na rozloze 5 ha se tisíní nepřehledně vysoké pískovcové skály a balvany. Během věků je v jejich spodní části podemlela voda a vytvořila v nich nízké průchody, pukliny a skalní sluje s rozmanitě tvarovanými útvary. Pohled na českou i polskou stranu nabízí několik vyhlídek. Vstup do skal se nachází na území Polska.

BOR (polsky Skalniak) rozděluje česko – polská hranice. Jedná se o stolovou horu s nejvyšším vrcholem (Skalniak 915 m n. m.). Jeho větší část včetně skalního bludiště leží na polském území.

BUKOWINA KŁODZKA (asi 700 m n. m., česky Bukovina) je osada na náhorní planině na západním svahu Boru. Poskytuje překrásné výhledy na Krkonoše, Hronovsko a Policko. V minulosti sem odcházeli evangeličtí emigranti z Čech. Nyní je zde v bývalém misijním domě dětská léčebna.

PSTRAŽNA – pohraniční horská obec, těsně sousedí s Machovskými Končinami. V 15. století byla známa jako Pstružný, později Stroužný. Velmi trpěla v 17. a 18. století v dobách náboženského pronásledování. Domov zde našlo mnoho evangelických emigrantů z Čech, kteří si založili modlitebnu, později vystavěli kostel a do roku 1866 měli i českou školu.

SYPAČÍ SKÁLA již neexistuje. Byl to nápadný, značně rozměrný pískovcový útvar ve tvaru obrácené boty. Nacházela se při západním vstupu do skalního bludiště a byla jistou turistickou atrakcí. V noci z 11. na 12. května 1921 se kolem třetí hodiny ranní za silného rachotu zřítla a balvany z ní se dosud nacházejí na úbočí Boru.

Způsob obživy v minulosti

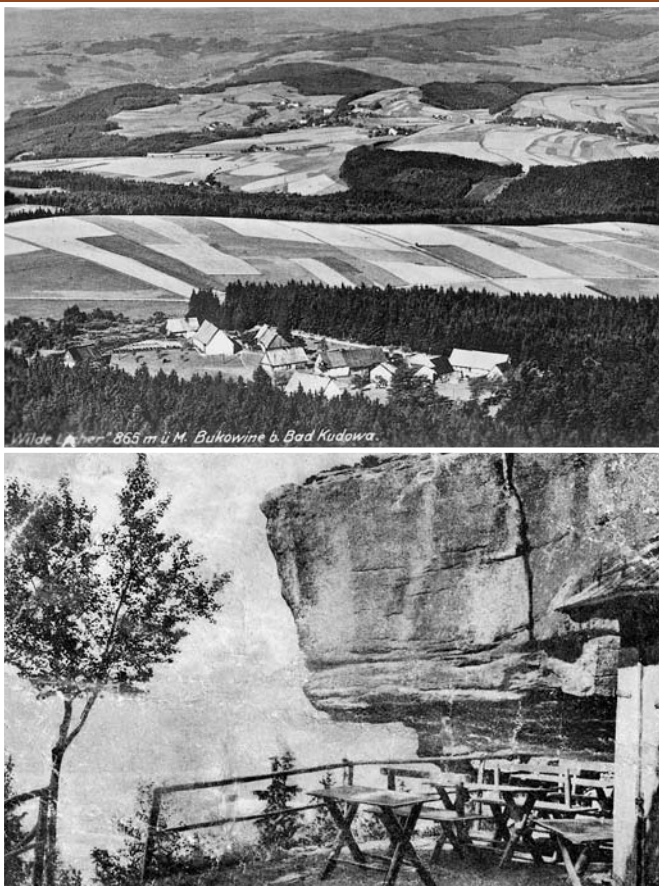
Ve zdejším kraji patřilo RUČNÍ TKALCOVSTVÍ k významnému zdroji obživy chudých lidí. Doplňovalo ho drobné zemědělství, kamenictví a další řemesla. Do konce 18. století se zde ponejvíce zpracovával len, ale v 1. pol. 19. století se začala šířit bavlna. Její tovární zpracování postupně vytlačilo tkalcovnictví v domácnostech.

Výdělků tkalců nebyly veliké a při práci museli pomáhat členové rodiny včetně dětí. Tkaly se zejména ručníky, utěrky a prostěradla. Často chodili tkalci pro přízi a s hotovým dílem velmi daleko k vydavačům neboli faktorům, kteří jim také vypláceli mzdu. Památkou na jejich cesty je tzv. *Tkalcovský stezník*. Ten vedl po úbočí Boru.

PAŠERÁCTVÍ kvetlo v příhraničních oblastech s Pruskem. Věnovali se mu jednotlivci anebo celé skupiny pašeráků. Přes hranice přenášeli zboží, které bylo v sousední zemi levnější. Šlo zejména o potraviny, jako byla káva, koření, čokoláda, kakao nebo výrobky z ryb, ale mohlo to být třeba i sukno, doutníky či tabák.

Pašeráci měli proti sobě pohraniční finanční stráž (finance), kterou se snažili jakýmkoliv způsobem obelstít. Nejčastěji posílali napřed jednoho člověka s rancem sena nebo hadrů a ten měl upoutat pozornost stráže. Ostatní přešli se svým nákladem jinde. Úkryt v chalupách jim poskytovali lidé na naší i pruské straně.

Pro zajímavost můžeme uvést, že po založení hasičského sboru v Machovské Lhotě v roce 1884 se hasiči vypravili do Pruska, aby tam nakoupili mnohem levnější sukno na uniformy. Při zpáteční cestě byli zadrženi finanční stráží a sukno jim bylo zabaveno. Aby nepřijeli domů s prázdnou a aby neměli ostudu, raději zaplatili vysokou pokutu. Látku pak dostali zpět, ale byla několikanásobně dražší.

Náš kraj v dílech umělců

■ **Božena NĚMCOVÁ (1820?–1862)** se v *Babičce* zmiňuje o oblasti Kladska a o česko–kladském pomezí, když píše o babiččině životní pouti anebo o Siblylině proctví (kap. VII a IX).

„Babička ale dívala se ráda přes protější zličskou stráň, přes vesnice, obory, háje, rybníky a lesy k Novému Městu, k Opočnu až k Dobrušce... A když zraky obrátila k východu, tu ležel před ní krásný polo-věvec Krkonošských hor, od dlouhého hřbetu Hejšoviny až k vrcholu do oblak čnějící Sněžky pokrytá sněhem. Babička ukazujíc přes Hejšovinu, říkala dětem: Tam znám každou stezku, tam v těch horách leží Kladsko, kde se vaše matka narodila, tam jsou Vamberčice a Varta, tam v těch krajinách strávila jsem několik šťastných let“.

■ **Alois JIRÁSEK (1851–1930)** čerpal náměty pro svá díla rovněž na Náchodsku, Policku a Hronovsku. Mnohé se dozvěděl ze zápisků polického kronikáře Josefa Brandejse.

Díla: *Skaláci* (první Jiráskův román, 1875). Jedná se o historický obraz selského povstání v roce 1775.

Povídky z hor (1878) velmi realisticky vyprávějí o životě zdejších lidí.

U nás (1896–1903) je románová kronika, která zachycuje národní obrození v Jiráskově rodném kraji.

O Jiráskově návštěvě Dobrušova dne 25. 7. 1927 jeden ze společníků napsal: „...jmenoval Bor a Hejšovinu, vzpomněl vděčně na starého průvodce Daniela Ducháče z Bukoviny a na starého šenkýře Flouska, rukou ukázal, kde je asi Stroužný a kde Pasterkov“.

■ **Josef ČAPEK (1887–1945)** a **Karel ČAPEK (1890–1938)** se ve společné knize *Krkonošova zahrada* vyznávají, jak milují „onen kraj, ono do tvrdé země zaryté údolí Úpy, kolem něhož se rýsují veliké, svaté, pohádkové obrysy: Sněžka, Koží hřbet, Brendy, Žaltman, Hejšovina...“

Karel Čapek umístil ve *Velké doktorské pohádce (Devatero pohádek Karla Čapka)* na Hejšovinu do jeskyně kouzelníka Magiáše. Hejšovinu je nejvyšší vrch Stolových hor (919 m n. m.), nachází se na polském území a je pozoruhodná svým rozsáhlým skalním bludištěm i četnými vyhlídkami.

■ **Antonín KRTIČKA–POLICKÝ (1880–1952)** byl významný regionální vlastivědný pracovník, propagátor zdejšího kraje, sběratel a upravovatel místních pověstí.

Z jeho prací: *Z královského hvozdu* (1920)

Báje a pověsti z kraje Jiráskova (1925)

Hora Ostaš v pověstech a bájích (1928)

Právě podle jeho předlohy byla upravena pověst *Zkamenělá princezna na Boru*.

■ **Josef Štefan KUBÍN (1864–1965)** sbíral i v oblasti na kladském pomezí lidové písně, pohádky, úsloví, humorky a drobné skazky.

■ **Jaromír JECH (1918–1992)** navázal na dílo J. Š. Kubína. Zabýval se českou folkloristikou, etnografií a literární historií: „...a když jsem se poprvé rozjel do českých vesnic na Kladsku, bylo mi, jako kdybych objevil novou pevninu“.

Na Machovsku působilo rovněž několik výtvarných umělců, kteří se nechali inspirovat širokými výhledy, zajímavými přírodními zákoutími a lidovými stavbami.

■ **Antonín HUDEČEK (1872–1941)** se dostal do zdejší oblasti právě díky Jaroslavu Petrovi a maloval zde v rozmezí let 1909–1919.

■ **Adolf KAŠPAR (1877–1934)**, malíř a ilustrátor. Proslavil se ilustracemi Babičky od B. Němcové a ilustroval dílo A. Jiráska. Užil náměty z místního prostředí.

■ **Josef DUCHÁČ (1925–2001)** žil a tvořil také na Machovsku, v kraji, který hluboce miloval. Vytvořil nespočetné malby, kresby, tapiserie a grafiky.

Zkamenělá princezna na Boru (zkráceno, upraveno)

Mezi skalami na vrcholu Boru stával nádherný palác. Obýval ho mocný čaroděj se svojí dcerou, překrásnou princeznou Jelenou. Princezna byla sice velmi krásná, ale také svěhlavá, stále nespokojená, někdy i zlá a hádavá.

O její úžasně krásě se doslechli i mocný vládce sousedních krkonošských hor – sám Krakonoš. Mnohokrát žádal Jelenou o ruku, mnohokrát ho Jelena odmítla, i když ji také otec přemlouval k výhodnému sňatku. Krakonoš se po každé velice rozzlobil a pak se vracel do svého sídla tak zuřivě, že se vždy v horách strhla prudká bouře.

Ale Jelena nechtěla starého ženicha a zasnoubila se s mladým rytířem. Již bylo před svatbou a Jelena došivala svatební košili. Tu se objevil Krakonoš. Chtěl slyšet, zdali si Jelena vezme za muže jeho. Princezna ho s výsměchem odbyla: „Jen co došiji tuto košili, provdám se za svého vyvoleného! Tvoje nikdy nebudu!“ „Když nebudeš moje, pak nebudeš patřit nikomu jinému!“ A za burácení hromu pronesl Krakonoš svoji kletbu: „Zkameníš, princezno! Nikdy nedošiješ svatební košili! Jenom jeden steh za rok uděláš, a jak uděláš steh poslední, nastane konec světa!“

Zámek se s rachotem zřítíl a zbyly z něj jen ohromné šedé balvany. Mezi nimi sedí zkamenělá princezna – nehybný kus kamene... Prý jednou za rok, na Velký pátek, se zámek objevuje v celé své krásě. Princezna ožije, udělá jediný steh na košili a čeká – na vysvobození, anebo na konec světa...

Nářeční výrazy v této oblasti (dosud se užívají):

toulačka – domácí beseda

mračit – plakat

chodilo mu dobře – vedlo se mu dobře

lajc – lavice

kančka – tkanička

rozšňápanej – roztrhaný

kalej – dobrý

filec, filiček – uzel, uzlík s věcmi

potoulat – jít na domácí besedu

churej – nemocný

má po fajrotě – má po práci

nátoň – špalek

s klucima a doučatama – s chlapi a děvčaty

sklíbnout si – zdřimnout si

puclák – baňatý hrnek

čanit – plýtvat, ničit

The Weaver's Trail (Tkalcovský stezník)

Welcome to The Weaver's Trail. The trail going along the Bor is named in memory of the weavers' frequent journeys to meet traders in Prussia. Hand weaving used to be the main occupation for the locals. As the weavers' earnings were very low people also occupied themselves with smuggling, husbandry, stone-cutting. In the beginning of the 19th century cotton manufacturing forced domestic hand weaving out.

Many artists were inspired by this region: Božena Němcová (the novel The Grandmother), Alois Jirásek, the brothers Josef and Karel Čapek, J. Š. Kubín (collected local myths and songs), painters Antonín Hudeček, Adolf Kašpar, Josef Ducháč.

If you're interested in visiting the sandstone rock labyrinth called Bledne Skaly (Errant Rocks, 860 metres high), take the road upwards following the yellow tourist sign. The entry into the labyrinth is on the Poland's territory.

A Petrified Princess on the Bor (shortened and adapted)

On the Bor's hilltop, deep amidst the rocks there used to stand a splendid palace. A mighty wizard and his daughter, Princess Jelena, lived there. Jelena was very beautiful but also very obstinate, fussy, even malevolent and quarrelsome. When Krakonoš, the mighty ruler of the neighbouring Krkonoše Mountains, heard about her astonishing beauty, he kept proposing to her. But even though Jelena's father persuaded her to marry him she kept turning Krakonoš down. Each time on the way back to his residence Krakonoš became so enraged that a big storm would burst out in the mountains. Nevertheless, Jelena did not like the old man and became engaged with a young knight. While she was sewing a wedding shirt for her bridegroom, Krakonoš appeared and asked again whether she was willing to marry him. But the princess grinned: „As soon as I finish this shirt, I will marry the one I love! I will never be yours!“ – „But Krakonoš cried: „If not mine, then noone's!“ And then he pronounced his bane: „Turn to stone, Princess! You will never finish this wedding shirt! Only one stitch a year! And when you make the last stitch, End of the World comes!“ At that moment the palace crashed down with rating noise. Only grey boulders remained, amongst the petrified princess – a motionless stone. It is said that once a year – on Good Friday, the palace appears and the princess comes back to life – only to make another stitch. And she is waiting – for the End of the World or for her saviour...

Ścieżka Tkaczy

Witajcie! Znajdujcie się na Ścieżce Tkaczy. W tym miejscu zapoznamy Państwa z dawnym życiem miejscowej społeczności, ciekawymi pobliskimi miejscami, a także wspaniałą okoliczną przyrodą. Jej piękną było natchnieniem dla artystów, którzy ją w swoich dziełach uwiecznili. Przybliżymy także miejscowy dialekt na przykładzie jednej z legend. Nie chcemy przedstawiać wszystkich lokalnych twórców sztuki, pisarzy i etnografów. Jest ich tak wielu, że niesposób ich wszystkich zaprezentować. Jeśli chcielibyście Państwo odwiedzić Bledne Skaly (wczesniej w kulturze ludowej także Wilcze Doły, czyli po czesku Divoké důry), wystarczy skręcić i pojsć w górę żółtym szlakiem turystycznym. Ten labirynt skalny odkrył i udostępnił zwiedzającym w 1850 r. przewodnik Daniel Ducháč, karczmarz z pobliskiej Bukoviny.

Aktivita byla podpořena v projektu Škola pro udržitelný život
Spoluvyhlašovatelé

Generální partner

